

การจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Establishing Institutional Review Board)

รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ สุธหนองบัว

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย หมายถึง?

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย หรือ คณะกรรมการด้านจริยธรรม หมายถึง คณะกรรมการที่สถาบัน องค์กร หรือ หน่วยงานแต่งตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ทบทวนพิจารณาด้านจริยธรรมของการศึกษาวิจัยและการทดลองในคนเพื่อคุ้มครองสิทธิ ความเป็นส่วนตัว และความเป็นอยู่ที่ดีของอาสาสมัครในการศึกษาวิจัย ตามคำจำกัดความในข้อบังคับของแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๔๔ หมวด ๖ ข้ออื่น ๆ ก็มี เช่น “คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน” เป็นต้น (ชมรมจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย, 2551)

หลักการ

โครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์จะต้องผ่านการทบทวนพิจารณาและอนุมัติหรือเห็นชอบ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย ดังนั้น สถาบันหรือองค์กรที่มีนักวิจัยหรือมีโครงการวิจัย จำเป็นต้องแต่งตั้งและให้อำนาจแก่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ในการตัดสินใจให้ความเห็นในการอนุมัติหรือเห็นชอบเกี่ยวกับโครงการวิจัยนั้นๆ

สถาบันหรือองค์กรต้องมีระเบียบว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย เกณฑ์การเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการทบทวนพิจารณาเชิงจริยธรรม เกณฑ์การพิจารณาตัดสินและการติดตามดูกระบวนการหรือผลการวิจัยในช่วงที่การวิจัยดำเนินอยู่

แนวทางดำเนินการ

4

- ▶ สถาบันหรือองค์กรที่มีนักวิจัยหรือโครงวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ จะต้องแต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ในสถาบันหรือองค์กรตนเองหรือร่วมกับสถาบันหรือองค์กรอื่น พร้อมทั้ง ให้ความคุ้มครองดูแลและสนับสนุนคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในการดำเนินงาน ให้ลุล่วงไปได้อย่างยุติธรรมและเป็นอิสระ โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายใด
- ▶ สถาบันหรือองค์กรเมื่อแต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยแล้ว ต้องกำหนดหน้าที่ซึ่งรวมถึงขอบข่ายงานในหน้าที่ ความเกี่ยวข้องกับนักวิจัยทั้งในและนอกสังกัดและกลไกการรายงานสรุปผลรวมทั้งวาระดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

แนวทางดำเนินการ (ต่อ)

5

- ▶ สถาบันหรือองค์กรพึงจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอ ซึ่งหมายรวมถึง วัสดุครุภัณฑ์ สถานที่ บุคลากร การเข้ารับการฝึกอบรม และค่าตอบแทน (ถ้ามี) แก่คณะกรรมการ จริยธรรมการวิจัย เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- ▶ สถาบันหรือองค์กร (โดยตนเองหรือร่วมกับสถาบันอื่น) ต้องรับผิดชอบทางกฎหมาย ให้กับคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยที่ให้ผลการทบทวนพิจารณาโดยสุจริต
- ▶ สถาบันหรือองค์กรใดที่ไม่มีคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของตนเอง ควรทำข้อตกลงกับสถาบันหรือองค์กรอื่นที่มีคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับส่วนร่วมเป็นกรรมการ และรับผิดชอบทางกฎหมายและด้านอื่นๆตามเหมาะสม

แนวทางดำเนินการ (ต่อ)

6

- ▶ สถาบันหรือองค์กร ควรมีคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ซึ่งแต่งตั้งโดยผู้บริหารสูงสุดของสถาบันหรือองค์กร จำนวนคณะกรรมการฯ ในแต่ละสถาบันหรือองค์กรอาจมากกว่า ๑ ชุด ทั้งนี้จำนวนชุดควรมีสัดส่วนพอเหมาะ กับภาระงานที่ต้องพิจารณาโครงการวิจัย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- ▶ บทบาทหลักของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คือปกป้องสิทธิและความ เป็นอยู่ที่ดีของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (participant) และบทบาทหลักของ กรรมการจริยธรรมการวิจัยแต่ละคน คือตัดสินใจโดยอิสระว่า โครงการวิจัยที่ พิจารณาอยู่นั้นมีการปกป้องสิทธิและสวัสดิภาพของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย อย่างเพียงพอแล้วหรือไม่

แนวทางดำเนินการ (ต่อ)

7

- ▶ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย พึงให้คำแนะนำแก่สถาบันหรือองค์กรเกี่ยวกับระบบการให้ความรู้ด้านจริยธรรมการวิจัยแก่นักวิจัยในสังกัด
- ▶ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ร่วมกับสถาบันหรือองค์กร ควรจัดทำฐานข้อมูลรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน หรือองค์กรที่สามารถให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเฉพาะเรื่อง และกำหนดค่าตอบแทนให้ตามความเหมาะสม
- ▶ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพึงกำหนดวิธีการยื่นขอการรับรองเชิงจริยธรรมและเอกสารประกอบการพิจารณา เช่น แบบคำขอ จำนวนสำเนาโครงการวิจัยที่ต้องยื่นเสนอ ข้อมูลสำหรับอาสาสมัคร ใบยินยอม แบบบันทึกข้อมูลอาสาสมัคร (case record form) เป็นต้น และสื่อสารให้บุคลากรในสถาบันหรือองค์กรทราบ อย่างทั่วถึง
- ▶ สถาบันหรือองค์กรโดยคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ควรจัดทำวิธีดำเนินการมาตรฐาน (standard operating procedures) และปรับปรุงเป็นระยะตามเหมาะสม

The key factors for establishing an IRB

- Size of the IRB: single or multiple
- Composition: diversity & special considerations
- IRB Staff
- IRB Members - need release time to perform the functions, provide a stipend or reimburse travel time or mileage to community representatives, faculty members serve on IRBs as part of their college service without additional compensation
- Procedures – SOP
- Educating IRB Members and Investigators
- Record Keeping: paper or IT assist

องค์ประกอบของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน

9

1. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ต้องมีสมาชิกอย่างน้อย ๕ คน มีทั้งหญิงและชาย ประกอบด้วย

(๑) กรรมการอย่างน้อยหนึ่งคนที่มีความรู้หรือประสบการณ์ปัจจุบันในสาขา การวิจัย ซึ่งพิจารณาโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย เป็นประจำ (เช่น สาขาแพทยศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ สังคมศาสตร์ ระบาดวิทยา ตามความเหมาะสม) ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าระเบียบวิธีวิจัยของโครงการวิจัยนั้นจะสามารถให้ได้คำตอบที่ถูกต้องของปัญหาวิจัย หรือมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ

(๒) กรรมการอย่างน้อยหนึ่งคนที่เป็นนักกฎหมาย หรือมีความรู้ทางกฎหมาย

(๓) กรรมการอย่างน้อยหนึ่งคนที่ไม่สังกัดสถาบัน หรือองค์กรนั้น และเป็นบุคคลภายนอกไม่เกี่ยวข้องในปัจจุบันกับงานทางแพทย์ วิทยาศาสตร์ หรือกฎหมาย ถ้าเป็นไปได้ควรจะมาจากชุมชนที่สถาบันหรือองค์กรนั้นตั้งอยู่

(๔) กรรมการอย่างน้อยสองคนที่มีความรู้หรือประสบการณ์ปัจจุบันในวิชาชีพ ในการดูแลรักษาผู้ป่วย การให้คำปรึกษา หรือการรักษาแก่ประชาชน (เช่น แพทย์ จิตแพทย์ นักสังคมเคราะห์ พยาบาล ตามความเหมาะสม)

องค์ประกอบของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน (ต่อ)

10

2. สถาบันหรือองค์กรต้องมั่นใจว่า กรรมการทุกคนมีความรู้เกี่ยวกับหลักจริยธรรมการวิจัย หรือเคยผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนมาแล้ว
3. สถาบันหรือองค์กรควรมีเอกสารแสดงรายชื่อกรรมการพร้อมคุณสมบัติ วันแต่งตั้ง และวันสิ้นสุดวาระดำรงตำแหน่ง เพื่อแสดงแก่นักวิจัยหรือผู้ที่ร้องขอ

การแต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน

11

๑. สถาบันหรือองค์กรควรกำหนดองค์ประกอบ วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการและเงื่อนไขการได้มาซึ่งกรรมการ ตามความเหมาะสม
๒. กรรมการต้องได้รับหนังสือแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ และควรมีหนังสือประกันว่าจะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย หากต้องรับผิดชอบซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติหน้าที่เป็นกรรมการจริยธรรมการวิจัย

กระบวนการพิจารณา

๑. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย พิจารณาโครงการวิจัยเชิงจริยธรรมโดยอาศัยหลักเกณฑ์สากลที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ต้องผนวกข้อพิจารณาด้านกฎหมาย ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือของประเทศเข้าไปด้วย
๒. สถาบันหรือองค์กร และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ต้องออกระเบียบหรือ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับกระบวนการ การประชุมกรรมการ เช่น ความถี่ของการประชุม การประกาศวัน ที่ประชุม ระยะเวลาที่ใช้พิจารณาโครงการวิจัย องค์กรประชุม วิธีการตัดสินใจ การแจ้งผลการทบทวนพิจารณา การรับเรื่องร้องเรียน ค่าธรรมเนียม (ถ้ามี) การรักษาความลับของเนื้อหาโครงการวิจัย การป้องกัน ผลประโยชน์ที่อาจขัดกัน เป็นต้น

กระบวนการพิจารณา (ต่อ)

13

๓. ในการพิจารณาโครงการวิจัยใดๆ ที่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ไม่สามารถตัดสินใจในด้านวิชาการได้ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย อาจขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้ แต่ต้องมั่นใจว่าผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย (conflict of interest) กับโครงการวิจัย และจะรักษาความลับของโครงการวิจัยได้ หรือคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย อาจส่งโครงร่างวิจัยนั้นให้กับคณะกรรมการด้านวิจัยหรือระบาดวิทยา หรืออื่นๆ ของสถาบันหรือองค์กร ช่วยให้ข้อคิดเห็นด้านวิชาการก่อนพิจารณาด้านจริยธรรมต่อไป

๔. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย อาจแจ้งผลการตัดสินใจโครงการวิจัยใน ๔ ลักษณะ ได้แก่

(๑) อนุมัติ/เห็นชอบ

(๒) อนุมัติหลังจากผู้วิจัยแก้ไขปรับปรุงโครงการวิจัยตามที่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย เสนอแนะหรือชี้แจงข้อข้องใจ

(๓) ให้ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขโครงการวิจัยตามที่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเสนอแนะแล้วนำเข้าประชุมครั้งต่อไป หรือเลื่อนการพิจารณาออกไป

(๔) ไม่อนุมัติ /ไม่เห็นชอบให้ดำเนินการวิจัย การไม่อนุมัติ/ไม่เห็นชอบ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจะต้องให้เหตุผลของการตัดสินใจประกอบ และให้นักวิจัยชี้แจง เพื่อขอให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ทบทวนผลการพิจารณาได้

กระบวนการพิจารณา (ต่อ)

14

๕. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพึงสร้างระบบและกระบวนการพิจารณาแบบเร่งด่วน สำหรับโครงการวิจัยที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุด (minimal risk) หรือโครงการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม (amendment) ที่ไม่เพิ่มความเสี่ยงและกำหนดประเภทโครงการวิจัยที่สามารถขอรับการพิจารณาแบบเร่งด่วนไว้
๖. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย พึงกำหนดประเภทโครงการที่ดำเนินการได้โดยไม่ต้องยื่นขอรับการพิจารณาเชิงจริยธรรม
๗. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย พึงกำหนดเงื่อนไขการยกเว้นกระบวนการขอความยินยอม และ/หรือการลงนามยินยอมเข้าร่วมการวิจัย
๘. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย พึงมีกลไกบันทึกรายงานการประชุมและการจัดเก็บเอกสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถรองรับการตรวจสอบได้ หากมีผู้ร้องขอและได้รับอนุมัติจากหัวหน้าสถาบันหรือองค์กร หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ระยะเวลาการเก็บรักษาเอกสารให้เป็นไปตามระเบียบราชการที่เกี่ยวข้องโดยอนุโลม ทั้งนี้ควรเก็บรักษาไว้อย่างน้อย ๓ ปี

การที่กรรมการมีส่วนได้ส่วนเสีย

ในการพิจารณาโครงการวิจัยใด ๆ ที่กรรมการคนใดคนหนึ่งหรือมากกว่า มีส่วนได้ส่วนเสีย (เช่น เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยนั้น หรือมีชื่ออยู่ในโครงการวิจัย หรืออยู่ในฐานะนักวิจัยที่แข่งขันกันในเรื่องนั้น) กรรมการคนนั้นไม่ควรร่วมพิจารณาตัดสินโครงการวิจัยนั้น ๆ แต่อาจให้ข้อคิดเห็นแก่คณะกรรมการได้พร้อมทั้งเปิดเผยการมีส่วนได้เสียกับโครงการวิจัย และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยควรให้สิทธิแก่ผู้เสนอโครงการวิจัยในอันที่จะโต้แย้ง

การพิจารณาโครงการวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่

16

๑. หลังจากคณะกรรมการได้อนุมัติโครงการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยต้องรายงานความก้าวหน้าของโครงการต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเป็นระยะตามความเหมาะสม โดยโครงการวิจัยที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีความเสี่ยงต่ออันตรายสูง ต้องรายงานความก้าวหน้าถี่กว่าโครงการวิจัยที่มีความเสี่ยงต่ำ ทั้งนี้ ผู้เสนอโครงการวิจัยควรระบุความถี่ของการรายงานความก้าวหน้าตั้งแต่ยื่นขอรับการพิจารณาเชิงจริยธรรม แต่ต้องไม่ต่ำกว่าปีละครั้ง
๒. เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยด้วยเหตุใดก็ตาม ผู้วิจัยต้องสรุปรายงานผลการวิจัยให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ทราบ

การพิจารณาโครงการวิจัยพหุสถาบัน

๑. การวิจัยแบบพหุสถาบันอาจหมายถึงโครงการวิจัยที่ดำเนินการในสถาบันหรือองค์กรมากกว่าหนึ่งสถาบันหรือองค์กร โดยนักวิจัยคนเดียว หรือนักวิจัยหลายคน โครงการวิจัยที่ดำเนินการโดยกลุ่มนักวิจัยต่างสถาบัน หรือองค์กรที่ร่วมมือกัน และโครงการวิจัยที่ดำเนินการโดยนักวิจัยที่เปลี่ยนสังกัดไปอยู่อีกสถาบันหรือองค์กร
๒. โครงการวิจัยที่ส่งให้แต่ละสถาบันหรือองค์กร ต้องมีรายละเอียดและความหมายของเนื้อหาเหมือนกัน และต้องระบุวิธีการควบคุมกระบวนการวิจัยในแต่ละสถาบันหรือองค์กรให้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ

การพิจารณาโครงการวิจัยพหุสถาบัน (ต่อ)

๓. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ของแต่ละสถาบันหรือองค์กร มีเสรีภาพที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยแบบพหุสถาบัน โดยไม่จำเป็นต้องให้ผลการตัดสินใจเหมือนกับสถาบันหรือองค์กรอื่นที่พิจารณาโครงการวิจัยเดียวกัน โครงการวิจัยควรระบุส่วนเนื้อหาหลักของงานวิจัยที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพราะจะมีผลต่อความถูกต้องของข้อมูล และระบุเนื้อหาที่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของแต่ละสถาบันสามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยไม่มีผลต่อข้อมูลรวม อย่างไรก็ตามคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของแต่ละสถาบันหรือองค์กร ควรปรึกษากันถ้ามีความเห็นขัดแย้งในเรื่องของหลักการใหญ่ เพื่อให้ได้ข้อตกลงที่ชัดเจน ในขณะที่นักวิจัยพึงสามารถปรับปรุงแก้ไขประเด็นย่อยได้ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของสถาบันหรือองค์กรที่ตนเองสังกัด

การพิจารณาโครงการวิจัยพหุสถาบัน (ต่อ)

๔. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของแต่ละสถาบันหรือองค์กร อาจยอมรับผลการตัดสินใจของสถาบันหรือองค์กรหนึ่งทั้งหมด หรือยอมรับเชิงวิชาการ แต่แก้ไขปรับปรุงเล็กน้อยในแง่ของจริยธรรม ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้การพิจารณาโครงการวิจัยแบบพหุสถาบันเป็นไปได้รวดเร็วขึ้น
๕. ผู้วิจัยควรให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยว่า โครงการวิจัยได้ยื่นขอรับการพิจารณาจากสถาบันหรือองค์กรใดบ้าง และผลการพิจารณาเป็นอย่างไร

การติดตามการดำเนินงานวิจัย

20

๑. สถาบันหรือองค์กรควรแต่งตั้งคณะกรรมการ ที่ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินการวิจัย ซึ่งแยกจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
๒. เป้าหมายของคณะกรรมการที่ติดตามการดำเนินการวิจัย คือ ให้มั่นใจว่าการวิจัยนั้นเป็นไปตามกระบวนการที่เสนอในโครงการวิจัย และให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยตามความเหมาะสม
๓. คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินการวิจัยต้องสร้างเกณฑ์ และกลไก การติดตามตรวจสอบโครงการวิจัยขึ้น

การยุติการดำเนินการวิจัยหรือพักการวิจัยชั่วคราว

๑. คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สามารถถอนหรือพักการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนของโครงการวิจัยนั้น ด้วยเหตุผลเพื่อปกป้องสิทธิและสวัสดิภาพของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เช่น มีรายงานผลข้างเคียงที่ร้ายแรง การดำเนินการวิจัยไม่เป็นไปตามกระบวนการวิจัยที่เสนอต่อคณะกรรมการ เป็นต้น
๒. โครงการวิจัยใดๆ ที่นักวิจัยขอยุติการดำเนินการก่อนกำหนด ต้องแจ้งเหตุผลของการหยุดดำเนินการให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยทราบ

เอกสารอ้างอิง

ชมรมจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย. (2551). *แนวทางจริยธรรมการวิจัยในคนในประเทศไทย.พ.ศ. 2550* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.